

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

Kamila Nocoń

Zmiany społeczne, kulturowe i ekonomiczne w Nea Paphos na Cyprze w okresie hellenistycznym i rzymskim w świetle badań nad ceramiką kuchenną ze stanowiska Agora

Promotor: prof. dr hab. E. Papuci-Władyka

23.03.2020

Przedmiotem opracowania (o objętości 434 stron) była ceramika kuchenna pochodząca z badań wykopaliskowych prowadzonych na stanowisku Agora w Nea Pafos na Cyprze w latach 2011-2016. Analizie poddano prawie zupełnie niepublikowany materiał w postaci kilku tysięcy fragmentów, z którego w pracy umieszczono 369 reprezentatywnych ilustrowanych na 65 tablicach i 24 barwnych planszach. Celem było wykazanie zmian społecznych, kulturowych, ekonomicznych oraz środowiskowych, jakie zachodziły w Nea Pafos na Cyprze w okresie hellenistycznym i wczesnorzymskim w kontekście wieloaspektowej, diachronicznej analizy produkcji i konsumpcji tej kategorii ceramiki. Szczegółowe badania rzuciły światło na specjalizację produkcji, określenie miejsca pozyskiwania surowców i uściślenia skali produkcji – lokalnej oraz regionalnej. Kolejnym etapem była interpretacja zjawisk ekonomicznych związanych z technologią produkcji naczyń kuchennych: a) wydzielenie ceramiki kuchennej produkowanej lokalnie, w innych domniemanego ośrodkach produkcyjnych na wyspie oraz importowanej; b) charakterystyka produkcji w Nea Pafos; c) sprecyzowanie szczegółowej chronologii naczyń, zwłaszcza produkcji lokalnej; d) określenie procesów produkcyjnych i dystrybucyjnych, które stanowiły część szerszych procesów ekonomicznych.

Dysertacja doktorska składa się z dziesięciu rozdziałów. Po wprowadzeniu zamieszczono rozdziały 2-6 omawiające warunki geologiczne i geograficzne Cypru, skróconą historię Nea Pafos, najważniejsze rezultaty prac na stanowisku Agora, syntezę stanu badań nad ceramiką kuchenną z okresu hellenistycznego i rzymskiego na Cyprze oraz ogólną charakterystykę badanego zespołu ceramiki. W rozdziale 7 zaprezentowano metodykę i teorie naukowe zastosowane w pracy, metody: makroskopowa, strzygraficzna, chronologiczno-typologiczna oraz ilościowa. W dysertacji zastosowano nowatorskie podejście metodologiczne: zintegrowane studia archeologiczno-archeometryczne. Wydzielone grupy makroskopowe zostały zweryfikowane przez badania archeometryczne (wtórny wypał ceramiki, analizy petrograficzne oraz fluorescencji rentgenowskiej WD-XRF) przeprowadzone w Fitch Laboratory przy British School at Athens. Rozdz. 8 obejmuje zasadniczą część dysertacji. Przedstawiono w nim ceramikę produkowaną w różnych ośrodkach na Cyprze: dwie grupy wytwarzane w obrębie Nea Pafos, i ceramikę kuchenną z okolic Zatoki Morfu. Wydzielono ceramikę kuchenną importowaną z regionów położonych najbliżej Cypru: południowa i centralna Fenicia oraz Egipt, a także z regionów bardziej oddalonych od Cypru - z Italii, Grecji oraz Azji Mniejszej. Rozdział 9 to podsumowanie oraz interpretacja wyników. Przedstawione w rozprawie doktorskiej rezultaty przyczyniły się do zmiany istniejącego obrazu produkcji i konsumpcji naczyń kuchennych na terenie Nea Pafos. Ustalono, że produkcja ceramiki kuchennej stanowiła istotny element ekonomii miasta i regionu, była ciągła, dynamiczna i reagowała na zmiany natury społecznej, politycznej oraz środowiskowej. Wykazuje ona zróżnicowanie w obrębie używanych mas ceramicznych oraz bardzo duże zróżnicowanie występujących kształtów naczyń, co łączy się z chronologią. Znaczące przeobrażenia w produkcji oraz konsumpcji były konsekwencją kilku istotnych dla historii miasta wydarzeń o charakterze politycznym oraz środowiskowym, również zaobserwowano pewne wpływy kulturowe spoza Cypru. Wydarzenia o charakterze politycznym miały wpływ na zmianę potrzeb konsumenckich, które uwidoczniają się poprzez zróżnicowane zmiany: organizację produkcji, szeroki repertuar form charakterystycznych dla każdego okresu twórczego oraz postępującą standaryzację produkcji. Wydarzenia o charakterze środowiskowym, mogły mieć wpływ na technologię produkcji – charakter masy ceramicznej ceramiki kuchennej grupy zachodnio cypryjskiej ulega zmianie w okresie wczesno rzymskim. Autorka ma nadzieję, że praca wypełniła częściowo ogólną lukę badawczą jaką był brak dogłębnej analizy cypryjskiej ceramiki kuchennej a przyjęta w niej metodologia zyska uznanie i szersze zastosowanie.

Zakończenie (Rozdz. 10) obejmujące podsumowanie najważniejszych wniosków zamknięcia zasadniczą część dysertacji oraz wyznacza proponowane kierunki dalszych badań, z których istotnym jest szczegółowa analiza archeologiczno-archeometryczna ceramiki okresu śródziemnomorskiego. W końcowej części pracy znajduje się aneks dotyczący analiz laboratoryjnych, katalog, następnie bibliografia, spis ilustracji i materiał ilustracyjny.

Kamila Nocoń

SUMMARY OF THE DOCTORAL DISSERTATION

Kamila Nocoń

Social, cultural and economic changes in Nea Paphos in Cyprus during the Hellenistic and Roman period in the light of research on cooking pottery from the Agora

Supervisor: prof. dr hab. E. Papuci-Władyka

23.03.2020

The subject of the research (with a volume of 434 pages) was cooking pottery from excavations conducted at the Agora in Nea Paphos, Cyprus in the years 2011-2016. Almost unpublished material in the form of several thousand fragments was analysed, from which 369 representative illustrated on 65 tables and 24 colourful plates were presented. The purpose was to demonstrate the social, cultural and economic changes that occurred in Nea Paphos during the Hellenistic and Early Roman periods in the context of a complex analysis of production and consumption of this category of pottery. Detailed research has shed light on the specialisation of production, determination of the place of obtaining raw materials and clarification of the scale of production - local and regional. The next stage was the interpretation of economic phenomena related to the technology of cooking pottery production: a) separation of locally produced cooking pottery from other alleged production centres on the island and imported pottery; b) characteristics of production in Nea Paphos; c) clarification of the detailed chronology of pottery, especially local production; d) determination of production and distribution processes, which were part of wider economic processes.

A doctoral dissertation consists of ten chapters. After the introduction following chapters 2-6 are presented: geological and geographical conditions of Cyprus, a short history of Nea Paphos, the most important results of the work at Agora, a synthesis of the state of research on cooking pottery from the Hellenistic and Roman periods in Cyprus and general characteristics of the assemblage of the studied pottery. Chapter 7 presents the methodology and scientific theories used in the research, methods: macroscopic, stratigraphic, chronological-typological and quantitative. In the dissertation an innovative methodological approach was used: integrated archaeological and archaeometry approach. Separated macroscopic groups were verified by archaeometric studies (refiring test, thin section petrography and X-ray fluorescence analysis WD-XRF) carried out in the Fitch Laboratory at British School at Athens. Chapter 8 covers the essential part of the dissertation. It presents pottery produced in various centres in Cyprus: two groups produced within the area of Nea Paphos, and cooking pottery produced in the vicinity of the Morfu Bay. Additionally, cooking pottery imported from the regions nearest to Cyprus: southern and central Phoenicia and Egypt, as well as from regions further away from Cyprus: Italy, Greece and Asia Minor, has been studied. Chapter 9 is a summary and interpretation of the results. The results presented in the dissertation contributed to changing the existing picture of cooking pottery production and consumption in Nea Paphos. It was concluded on the basis of the results that the production of cooking pottery was an important element of the city and region's economy, was continuous, dynamic and reacted to social, political and environmental changes. It shows the diversity within the ceramic masses used as well as a very large variety of the occurring shapes of the vessels, which is connected with the chronology. Significant changes in production and consumption have been the consequence of several political and environmental events which have been important for the history of the city but also some cultural influences from outside Cyprus have been observed. Political circumstances have changed consumer needs, which are reflected in a variety of changes: the organisation of production, the wide repertoire of forms specific to each production period and the progressive standardisation of production. Environmental factors may have influenced the production processes - the nature of the ceramic mass of western Cypriot cooking pottery is changing in the Early Roman period. The author hopes that the work has partially filled a huge research gap, which was the lack of an in-depth analysis of the Cypriot cooking pottery and the methodology adopted in it will gain acceptance and wider application.

The conclusion (Chapter 10), which summarises the most important results, closes the main part of the dissertation and sets out the proposed directions for further research, of which a detailed archaeological and archaeometry analysis of pottery of the Middle and Late Roman period is very important. The final part of the work includes an annex on laboratory analyses, a catalogue, followed by a bibliography, list of illustrations and illustrative material.

